

Raisa GRECU
doctor în drept,
conferențiar universitar

CONSTANTIN STERE DESPRE CONSTITUȚIE ȘI CONSTITUȚIONALISM: ABORDARE ISTORICĂ ȘI ASPECTE CONTEMPORANE

Recenzent: Gheorghe AVORNIC, doctor habilitat în drept, profesor universitar (USM)

This article is dedicated to the ideas of Constantin Stere about constitution and constitutionalism and some recent constitutional problems. The author cites Constantin Stere's definitions in regard to constitution, constitutional law and the science of constitutional law. The author brings to the attention of the reader the opinion of the scholar in regard to the evolution of the phenomenon of constitution in Europe. In this article the author proposes to organize a referendum in Republic of Moldova for the citizens to obtain the right to address the constitutional court in cases of breach of their fundamental rights. This suggestion is based on Constantin Stere's in regard to the importance of referendums.

Ideile principale ale lui Constantin Stere (1865-1936) referitoare la fenomenul constituțional sînt înglobate în lucrarea *Curs de drept constituțional* (în continuare – după caz, *Curs...*), care reprezintă expunerea materiei prelegerilor de drept constituțional ținute de către Constantin Stere la Facultatea de Drept a Universității din Iași în anul de studii 1910-1911. Ea nu a fost publicată și se păstrează la Biblioteca Academiei de Științe a României în forma exact descrisă în lucrarea *Viața lui Constantin Stere* a lui Zigu Ornea – biograf, căruia îi datorăm cea mai amplă descriere a vieții și activității marelui nostru înaintaș. *Cursul...* este „litografiat după notele de mîna – probabil, stenografiate – ale unui student conștiincios, sub forma unui caiet gros de 1132 pagini, fără final (pagina ultimă lasă propoziția neîncheiată)”.¹

De la bun început se cer menționate **două principii științifice** importante respectate cu strictețe de către profesorul Constantin Stere pe parcursul susținerii prelegerilor, acestea fiind perfect valabile și astăzi în activitatea didactică și importante pentru procesul realizării dreptului, inclusiv a dreptului constituțional. **Primul** – studierea și interpretarea corectă a conținutului unei norme de drept este posibilă doar prin prisma cunoașterii profunde a circumstanțelor istorice, sociopolitice și

economice de adoptare a actului legislativ respectiv, numite de constituționalist „împrejurările, care au provocat aducerea acestor noi dispoziții”.² **Cel de-al doilea** – cunoașterea cît mai profundă a conținutului teoretic al unei norme este puțin valoroasă fără cunoașterea la fel de profundă a acțiunii reale a normei respective în condițiile concrete istorice, sociopolitice și economice.

Contribuția mai mult decît considerabilă a lui Constantin Stere la afirmarea și dezvoltarea dreptului constituțional român, posterioară celei aduse de către Paul Vioreanu, A.Codresu, Christofor Suliotis, care au susținut cursuri de drept constituțional și administrativ și au publicat lucrări în domeniu în jumătatea a doua a secolului al XIX-lea, este recunoscută de savanții constituționaliști contemporani. Profesorul universitar, doctor Tudor Drăganu relevă: „Prin publicarea în anul 1903, la Iași, a Cursului de drept constituțional al lui C.G. Stere, iar în 1915, la București, a celui semnat de C.G. Dissescu, termenul de drept constituțional primește o nouă confirmare”.³ Iar în lucrarea profesorului universitar, doctor Constanța Călinoiu și a profesorului universitar, doctor Victor Diclescu *Drept constituțional și instituții politice* citim: „Conceptul de drept constituțional se consideră încetățenit prin predarea și publicarea la Facultatea de Drept din Iași a cursului *Drept constituțional* al profesorului Constantin Stere (1910) și la Facultatea de Drept din București a cursului de *Drept constituțional* al profesorului Constantin Dissescu (1915)”.⁴ Referințe la contribuția lui Constantin Stere în afirmarea dreptului constituțional găsim și în lucrările savanților constituționaliști din Republica Moldova.⁵ Vom remarca doar că, de fapt, în anul 1903 a fost publicată, la Iași, lucrarea lui Constantin Stere *Introducere în studiul dreptului constituțional. Partea I*. Preconizată ca o lucrare cu caracter introductiv în materia științifică foarte complexă a viitorului *Curs de drept constituțional*, ea are o valoare teoretică de sine stătătoare, fiind un adevărat tratat științific despre stat.

Așadar, sîntem în drept să constatăm **meritul deosebit al marelui nostru savant constituționalist de a fi încetățenit în cadrul prelegerilor sale însuși conceptul de drept constituțional în știința dreptului român și de a fi jucat înaltul rol al unuia dintre premergătorii din domeniul respectiv**.

Pînă a ne referi la conceptul respectiv, vom remarca atitudinea foarte precaută a profesorului Constantin Stere față de definițiile științifice. Profesorul este convins că o adevărată definiție nu poate fi dată decît la sfîrșitul cursului. O definiție dată la începutul cursului, „dacă va fi completă, va fi neînțeleasă, dacă nu-i completă, atunci poate înșela”, considera savantul și găsea binevenit să revină la aceeași definiție de mai multe ori, de fiecare dată punînd în evidență noi și noi aspecte ale fenomenelor complexe definite.⁶ Și aceasta pentru motivul că,

așa cum vedea lucrurile Constantin Stere, în pofda tendinței proprii dreptului public, dreptului constituțional, științei în general, de a defini orice fenomen, în spatele acestor definiții după cuvinte stă realitatea, și această realitate adesea e așa de adâncă, așa de nepătruns, încât cuvintele cu o foarte puțină aproximație ne pot exprima rostul adânc al acestei realități.⁷ Din această înțelegere a lucrurilor provin în *Curs...* mai multe repetări de definiție ale unor fenomene, instituții, principii de drept, care evoluează de la simplu la complicat, facilitând auditoriului studentesc înțelegerea și memorizarea lor.

La începutul *Cursului...* **constituția** este definită de către Constantin Stere ca o lege, „care reglementează raportul organelor publice și principiile de organizare și funcționare a lor, ... considerată la baza întregii ordini de stat și prin faptul acesta, prin urmare, la baza ordinii de drept”.⁸ În acest sens, constituția este adesea numită pact fundamental – o denumire reminiscentă din teoria contractului social, asupra tratării steriene a căreia ne vom expune aici foarte lapidar și doar în măsura în care aceasta e relevantă pentru a sublinia încă o dată semnificația și importanța constituției în calitate de pact fundamental social. Deși invocată frecvent pe parcursul prelegerilor ca una dintre doctrinele destul de larg răspândite și recunoscute, teoria contractului social formulată de J.J. Rousseau era considerată de către Constantin Stere falsă din punct de vedere științific. Profesorul era ferm convins că nicăieri și niciodată un stat nu s-a născut printr-o convenție încheiată între oameni, care ar fi trăit, pînă la acel moment, liberi și independenți, în afară de societate. De altfel, respectînd întocmai principiul obiectivității științifice, profesorul pune în evidență două aspecte importante ale teoriei contractului social. În primul rînd, contractul social presupune egalitatea în drepturi a părților contractante, adică a cetățenilor și a statului. În al doilea rînd, contractul social consacră drepturile și libertățile, pe care și le-au rezervat membrii statului, intrînd în această asociație care este statul. De aici, orice atingere adusă drepturilor și libertăților membrilor statului de către stat presupune ruperea legăturii dintre contractanți, iar violarea principiului egalității tuturor membrilor statului în fața legii distruge însăși temelia acestui stat.⁹

Din aceste considerente, constituționalistul va declara: „Drepturile naturale, care nu pot fi nici date, nici luate de vreo lege, sînt la baza fiecărei societăți și numai respectul acestor dispoziții legitimează concepția contractului social”.¹⁰ Și va chema auditoriul să nu uite că, deși doctrina contractului social e falsă din punct de vedere științific, din punctul de vedere al dreptului pozitiv ea stă la baza constituționalismului modern, care a consacrat drepturile și libertățile omului. „Putem critica teoria, care a formulat aceste principii, dar nu putem tăgădui însemnătatea acestor principii, căci sînt la baza

dreptului nostru pozitiv...”, susține savantul.¹¹ Din atitudinea respectivă provine convingerea științifică a savantului că garantarea drepturilor și libertăților omului este unul dintre cele două aspecte de principiu ce caracterizează orice constituție. Profesorul susține: „Cînd e vorba de constituție, domnilor, totdeauna trebuie de cercetat organizația ce se dă diferitelor puteri în stat și, în al doilea rînd, trebuie de văzut și garanțiile ce se dau în ce privește exercitarea drepturilor politice și civile”.¹²

Cît privește **conceptul dreptului constituțional**, acesta este formulat de către Constantin Stere în prelegerile sale în următorul mod: „... normele după care funcționează însuși statul, organele statului, principiile de organizare și de funcționare a organelor publice formează sfera dreptului constituțional”.¹³ Sau, în formulă lapidară: „Dreptul constituțional e acea parte a dreptului public, care privește principiile de organizare și de funcționare a organelor publice”.¹⁴

Știința dreptului constituțional este definită de către savant ca fiind una distinctă, care studiază organizarea și funcționarea puterilor publice.¹⁵ Profesorul considera că știința respectivă, din punct de vedere mai general, „... se putea numi cu mult mai bine, așa cum se numește în universitățile germane cu numele de Staatsrecht, adică, dreptul de stat și sub această denumire se subînțelege în general acea disciplină de drept, care are de obiect studiul formelor vieții de stat în general și a principiilor de organizare și de funcționare a puterilor publice, indiferent de forma de stat, indiferent de natura principiilor pe baza cărora s-a constituit edificiul vieții publice, indiferent de timpul în care s-a dezvoltat un stat determinat”.¹⁶ Vom menționa că școala germană de drept și astăzi operează cu noțiunea de Staatsrecht – drept de stat, spre deosebire de cea franceză sau americană, care utilizează termenul de drept constituțional, mai mulți savanți fiind de părere că este vorba doar de o diferență de tradiții, nu și de esență. De altfel, și Constantin Stere nu găsea mare „... dezavantajul în această întrucîtva mai îngustă noțiune, pe care o cuprinde denumirea de drept constituțional, ... fiindcă, de fapt, în Europa nu mai există nici un stat fără de acea lege fundamentală, fără de Constituție”.¹⁷ Profesorul explică studenților că forma de stat constituțional, după afirmarea ei pe continentul european, pătrunde cu o putere irezistibilă nu doar în Australia, Africa de Sud, dar pînă și în vechiul continent al Asiei cu statele ei milenare și cultura ei foarte veche.

Un interes științifico-practic aparte prezintă **ideile lui Constantin Stere cu privire la evoluția fenomenului constituțional în statele europene**. În lucrarea *Introducere în studiul dreptului constituțional* savantul își exprimă convingerea sa științifică că țara de origine și evoluție exemplară a constituționalismului este Anglia. În cadrul unei prelegeri profesorul declară: „Dar e un

fapt sigur că din punct de vedere al istoriei noastre europene, al istoriei statelor civilizate, punctul de plecare e istoria politică engleză.

Statul constituțional s-a dezvoltat în Anglia și, ceea ce e mai important, acolo statul constituțional se poate spune că s-a născut și a crescut odată cu poporul englez. Englezii nici nu pot să spună vreodată că poporul englez a dobândit constituția sau că constituția a fost dată popoului englez, sau că a fost creată, promulgată și primită de popor. Ei zic că constituția a crescut odată cu poporul englez și s-a născut odată cu el.¹⁸ Ea este rezultatul logic al realizării principiului guvernării poporului prin sine însuși, care în Anglia și-a găsit expresia sa desăvârșită: „... Plecînd de la parohie și sfîrșind cu parlamentul, în Anglia peste tot e același principiu, care se poate rezuma în 4 cuvinte: Guvernarea prin sine însuși”.¹⁹

Pe continent, însă, susține profesorul, dreptul constituțional englez nu a pătruns direct, ci a suferit o transformare, trecînd prin prisma Marii revoluții franceze din secolul al XVIII-lea. Prăpastia dintre regimul monarhiei absolute continentale și cel al statului constituțional englez era atît de profundă, spune Constantin Stere, încît trecerea de la unul la altul nu se putea face altfel decît prin revoluție.²⁰ De aici și unele diferențe de ordin esențial în procesele de evoluție a constituționalismului englez și a celui continental. „În toată dezvoltarea instituțiilor politice engleze, englezii nu plecau niciodată de la teorie sau de la doctrina de stat ideal, din contra, ei cereau drepturile lor cele vechi și căutau a impune regelui anumite garanții, din care garanții și drepturi s-a dezvoltat sistemul constituțional”.²¹ În Franța sfîrșitului secolului al XVIII-lea toate temeliiile statului – regalitatea, noblețea și biserica – erau putrede, astfel încît revoluționarii francezi, dărîmînd statul vechi, „aveau de scop de a formula principii veșnice de organizare a unui stat și cînd mișcarea a culminat prin contractul social, prin suveranitatea națiunii, atunci izbucniră revoluționarii care, dărîmînd statul cel vechi, au vroit să clădească pe principiile sfinte și imprescriptibile noul regim”.²² Constantin Stere susține: „Francezii n-au inventat nici un cuvînt, căci, păstrînd pamfletele, broșurile din veacul al XVII-lea din timpul revoluțiunii engleze, au găsit toate teoriile, care au dat atîta strălucire teoriei formei de stat”.²³

Profesorul vorbește despre două caractere esențiale, care deosebesc regimul constituțional de la începuturile sale pe continentul european de cel englez. În primul rînd, pe continent constituția, principiile ei apăreau ca niște teorii, ca aplicarea unor teorii, a unor doctrine, ca realizarea unui ideal de stat modern. În Anglia toate acestea purtau forma unor chestiuni practice, demult hotărîte, care necesită doar reconfirmare și consolidare. În rîndul al doilea, pe continent efortul în procesul constituirii statului constituțional era direcționat în întregime la edificarea organelor centrale corespunzătoare

idealurilor și nu s-a propus o punere în acord a organelor centrale cu organizarea administrativă locală. În Anglia organele centrale erau doar o continuitate logică a celor de autoadministrare locală.

Cu referință la istoria constituționalismului românesc, Constantin Stere susține că un asemenea studiu „este una din chestiunile cele mai delicate și una din chestiunile cele mai grele”.²⁴ Explicația rezidă în istoria stătalității românești, pe parcursul căreia, susține profesorul, „timp de 2000 de ani, de la așezarea colonilor romani și pînă azi, nu a fost o singură perioadă de 50 de ani, în care aceste regiuni să nu fi văzut o năvălire militară, să nu fi văzut conflicte, războaie cu toate consecințele lor”.²⁵ Drept urmare a unor astfel de circumstanțe istorice, „...guvernarea țarilor românești a avut loc, prin forța lucrurilor, un caracter haotic, caracter determinat de situația aceasta și din necesitatea războiului de fiecare moment”.²⁶

Dar, profesorul cheamă studenții să nu uite „... că în ceea ce privește dreptul constituțional, în sensul larg al cuvîntului, în ce privește principiile de organizare a statului, acest drept nu rezultă atît din codificarea de legi sau din paragrafele vreunei Constituții, cît rezultă din raportul real al puterii, din raportul real și concret de putere din fiecare țară și din fiecare moment istoric și atunci trebuie să vă dați seama că chiar această lipsă de precizie, această lipsă de claritate în raport cu ea însăși n-a putut să rămînă fără influență asupra normelor de drept, care, confuze și neprecise, se formau în mintea locuitorilor acestei țări”.²⁷ Și în acest sens condițiile istorice ale evoluției stătalității românești (războaie, suzeranitate și dublă suzeranitate, frecvente schimbări ale domnitorilor pe tron, pe de o parte, și precedentul istoric de participare a poporului la alegerea domnitorului, pe de altă parte) au condiționat formarea unei mentalități juridice a poporului absolut incompatibile cu ideea monarhiei absolute.²⁸

O altă caracteristică semnificativă a evoluției regimului constituțional autohton, determinată la fel de condițiile concrete de dezvoltare a stătalității, era, după Constantin Stere, faptul că: „... plecînd de la vremurile cele mai îndepărtate, plecînd de la satele ocîrmuite de județii aleși de sat și pînă în zilele noastre, în Țara Românească niciodată nu s-a stins cu desăvîrșire conștiința juridică a poporului, în acel sens că legea trebuia să fie rezultatul unei colaborări între domn, boieri și popor, bineînțeles, poporul liber...”.²⁹

Revenind la opinia steriană cu privire la semnificația constituției în viața societății și a statului, vom releva ideea savantului că o constituție „... nu poate cuprinde și nu cuprinde nici odată toate principiile de organizare și de funcționare a organelor publice; mai mult încă, nu numai că nu le poate cuprinde, dar chiar în înțelesul adevărat al cuvîntului, sfera de aplicare a principiilor înscrise într-o constituție, totdeauna variază după anu-

mite norme, pe care în zadar le veți căuta în vre-o condică de legi”.³⁰ Ea provine din convingerea științifică a constituționalistului, despre care am relatat anterior, că un stat nu este nici născut printr-o convenție, nici creat prin voință omenească, ci este rezultatul dezvoltării firești a societății și ceea ce caracterizează un stat, ca oricare organism, e înainte de toate instinctul de conservare în lupta pentru trai. „Un stat înainte de toate trebuie să trăiască și viața lui e legea supremă, din care decurg toate celelalte condițiuni, norme de conduită, legi”, susține savantul.³¹

Totodată, Constantin Stere este convins că, deoarece statul nu trăiește decât ca rezultatul unui echilibru nestabil, raportul mereu schimbător de putere între părțile în luptă influențează viața de stat mai mult ca toate paragrafele și mai mult ca toate condițiile din viața publică, mai mult ca toate normele fixe de conduită înscrise în legi. Din aceste motive, atunci când existența statului e în joc, acei care poartă răspundere pentru destinele unui stat nu stau la îndoială când au de ales între un articol din Constituție și salvarea statului, între lege și viața statului.³² Pe de altă parte, constituționalistul considera că este important să se mențină o sumă de principii de drept constituțional, coordonate și sistematizate, care formează o doctrină și care pot fi găsite, de exemplu, în orice manual de drept constituțional englez de la sfârșitul secolului al XVII-lea, cu toate că „... Anglia de azi și Anglia de acum 200 de ani sînt două țări cu totul deosebite”.³³ În condițiile respectării stricte a unor principii fundamentale, constituția într-un stat asigură desfășurarea luptei între diferite forțe politice reale în modul cel mai pașnic și stabilirea echilibrului fără zguduiri și catastrofe, – considera constituționalistul.³⁴ Aceste idei prezintă și astăzi un mare interes pentru înțelegerea unor manifestări ale dreptului constituțional în societățile tranzitive, la care se referă cu diferite ocazii și specialiștii din țara noastră, apreciind în general Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994 drept Constituția perioadei de tranziție³⁵ sau relevînd că unele instituții ale dreptului constituțional, în special cea a drepturilor omului, constituie o dimensiune aparte pentru o societate în tranziție, cum este Republica Moldova.³⁶ Vom nota următoarea viziune asupra specificului evoluției fenomenului constituțional în societate, aparținînd Președintelui Curții Constituționale Dumitru Pulbere: „Fiind un fenomen social dinamic, dreptul este supus schimbărilor care se produc în societate. Normele și principiile constituționale nu fac excepție de la această regulă, deoarece ele reprezintă norme de drept. Din punct de vedere politic, orice Constituție exprimă realitățile politice existente la momentul adoptării sale. Dacă au loc schimbări profunde în domeniul relațiilor sociale, este firesc să se modifice și Constituția. În caz contrar ea devine un obstacol serios în calea progresului social și politic al statului”.³⁷

În societatea noastră astăzi se poartă dispute științifico-practice cu privire la necesitatea și oportunitatea modificării Constituției Republicii Moldova, în special, sub aspectul înzestrării cetățenilor cu dreptul de a sesiza expres Curtea Constituțională în cazurile încălcării concrete și evidente a drepturilor și libertăților fundamentale și cu privire la acordarea tuturor instanțelor judecătorești a dreptului de a sesiza Curtea Constituțională privind excepțiile de neconstituționalitate a actelor juridice. Fără a ne referi la fondul chestiunii, care necesită o abordare aparte, vom vorbi aici cu titlu de relatare despre convingerea științifică a lui Constantin Stere referitor la superioritatea unei Constituții și consecințele de ordin formal, care decurg din această superioritate – modul deosebit de votare și modificare a Constituției de către o adunare constituantă sau prin intermediul unui plebiscit.³⁸

După o expunere și analiză detaliată a multiplelor probleme științifico-practice din domeniul dreptului constituțional, profesorul Constantin Stere dă în cadrul unei prelegeri o definiție a constituției mult mai amplă decât cea inițială: „... sub numele de constituție se înțelege o lege, care organizează puterile statului, diferitele puteri ale statului și care stabilește principiile generale de funcționare a organelor statului și formează garanțiile drepturilor cetățenești. ...Sensul adevărat al acestui cuvînt e acea lege, care stipulează condițiile, în care o națiune, un popor înțelege să-și delege puterea, fiindcă veți vedea că în dreptul nostru constituțional și, se poate spune, în dreptul constituțional în genere s-a impus concepția că puterea supremă a statului, acel element caracteristic al statului în statele europene, aparține națiunii”.³⁹

Din acest punct de vedere, constituția este pentru Constantin Stere o lege, care se deosebește de toate celelalte legi, în primul rînd, prin faptul că ea e ridicată deasupra puterii legislative ordinare. Și profesorul explică superioritatea unei constituții forului legislativ obișnuit în modul următor: deoarece puterea legislativă își are temeiul și izvorul în constituția însăși, nu se poate admite schimbarea constituției de puterea legislativă, care însăși se bazează pe această constituție. „Votarea constituției se face întotdeauna de un organ legislativ deosebit, de o constituantă, și modificarea ei de asemenea cere intervenția unui alt organ”, – susține profesorul.⁴⁰ Aceste proceduri specifice au, după Constantin Stere, nu numai rostul filosofic de a confirma caracterul de pact social fundamental al constituției, ci și „... un scop practic foarte însemnat, de a pune constituția la adăpostul fluctuațiilor trecătoare ale opiniei publice, de a da constituției oarecare rigiditate, pentru ca viața de stat să aibă un cadru mai rigid, mai puțin flexibil”.⁴¹

Este bine cunoscut faptul că, în calitatea sa de om politic, Constantin Stere întotdeauna a pledat nu doar pentru adunarea constituantă, ci și pentru plebiscit,

referendum legislativ ca atare. În *Expunerea de motive* la lucrarea *Anteproiect de Constituție, întocmit de Secția de Studii a Partidului Țărănesc* (1922), constituționalistul menționează: „Chiar adversarii plebiscitului legislativ și ai inițiativei populare nu pot tăgădui rolul lor educativ. Masele populare, chemate să se pronunțe asupra marilor probleme de organizare și de cîrmuire a țării, își dau mai bine seama de datoriile lor cetățenești și de răspunderea pe care o poartă față de generațiile viitoare”.⁴² Faptul că în procesul adoptării Constituției Uniunii Europene s-a mers de două ori anume pe calea referendumului, inclusiv în statele, în care legislația permite adoptarea unui asemenea act de către forul legislativ, precum și în țările, în care rezultatul negativ al referendumului în cauză era ușor prognosticabil, este o confirmare mai mult decît elocventă a actualității ideilor steriene cu privire la referendum, precum și un exemplu demn de urmat în ceea ce privește respectarea opiniei poporului privitor la cele mai importante probleme din viața societății.

În contextul dat ne exprimăm opinia că, cel puțin, în problema majoră a înzeestrării cetățenilor cu dreptul de a sesiza expres Curtea Constituțională în cazurile încălcării concrete și evidente a drepturilor și libertăților fundamentale, o consultare a opiniei societății civile, posibil, și pe calea desfășurării unui referendum, poate acorda un suport real în procesul adoptării deciziei și garanta conformitatea deciziei respective opiniei poporului. În ce privește instituirea unei garanții de valoare juridică supremă în apărarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, considerăm că părerea membrilor societății în problema dată este de importanță decisivă. Cu atît mai mult că, la timpul respectiv, proiectul de lege, care prevedea modificările necesare în scopul investirii cetățenilor cu un asemenea drept și a Curții Constituționale cu atribuția corespunzătoare, fiind luat în dezbatere în Parlamentul Republicii Moldova și supus votului, nu a întrunit numărul necesar de voturi și nu a fost adoptat, iar discuțiile pe marginea acestei probleme continuă și astăzi. Rolul educativ al unei asemenea consultări este evident, desfășurarea oricărui referendum presupunînd ample dezbateri publice în problema respectivă, iar problema garantării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului este una în continuare actuală pentru societatea noastră. În plus, în urma unei eventuale consultări a opiniei publice în chestiunea dată, poate căpăta un contur real impresia noastră despre legitimitatea înaltului for constituțional al țării în opinia membrilor societății.

Acestea fiind spuse, în final nu ne rămîne decît să menționăm **actualitatea covîrșitoare și importanța teoretico-practică incontestabilă a ideilor lui Constantin Stere în materie de constituție și constituționalism și să ne exprimăm încă o dată convingerea că în persoana marelui nostru înaintaș știința noastră are un savant clasic de notorietate europeană.**

Referințe:

1. Z.Ornea. *Viața lui Constantin Stere*. Vol.I. – Chișinău, 2005, p.332.
2. C.Stere. *Curs de drept constituțional (Litografiat)*, 1910, Biblioteca Academiei de Științe a României, p.266-267.
3. T.Drăganu. *Drept constituțional și instituții politice. Tratat elementar*. Vol.I. – București, 1998, p.32.
4. C.Călinoiu, V.Diculescu. *Drept constituțional și instituții politice*. Ediție revăzută și completată. – București, 2005, p.30, 35.
5. *A se vedea*: I.Guceac. *Curs elementar de drept constituțional*. Vol.I. – Chișinău, 2001, p.8; T.Cîrnaț. *Drept constituțional*. – Chișinău, 2004, p.32.
6. *A se vedea*: C.Stere. *Curs de drept constituțional*, p.47.
7. *Ibidem*, p.658.
8. *Ibidem*, p.48.
9. *Ibidem*, p.449.
10. *Ibidem*, p.434.
11. *Ibidem*, p.444.
12. *Ibidem*, p.210.
13. *Ibidem*, p.46-47.
14. *Ibidem*, p.47.
15. *Ibidem*, p.76.
16. *Ibidem*, p. 49–50.
17. *Ibidem*, p.50.
18. *Ibidem*, p.90.
19. *Ibidem*, p.99.
20. *Ibidem*, p.96-97.
21. *Ibidem*, p.100-101.
22. *Ibidem*, p.104.
23. *Ibidem*, p.103.
24. *Ibidem*, p.114.
25. *Ibidem*, p.116.
26. *Ibidem*, p.127.
27. *Ibidem*, p.130.
28. *Ibidem*, p.132, 137.
29. *Ibidem*, p.139.
30. *Ibidem*, p.52.
31. *Ibidem*, p.53.
32. *Ibidem*, p.58, 59.
33. *Ibidem*, p.60.
34. *Ibidem*, p.67.
35. *A se vedea*: V.Crețu. *Ocotirea egală a tuturor formelor de proprietate – principiu constituțional de reglementare juridică a economiei în Republica Moldova // Analele Științifice ale Universității de Stat din Moldova. Științe juridice. Serie nouă, nr.4. Proprietatea și reglementarea ei juridică*. – Chișinău, 2000, p.21.
36. *A se vedea*: V.Șterbeț. *Un promotor consecvent al reformei judiciare și de drept*. – În: *Reforma judiciară și de drept în Republica Moldova: Realizări, probleme, perspective*. – Chișinău, 2005, p.43.
37. D.Pulbere. *Ne aliniem la standardele constituționalismului modern (14 ani de la intrarea în vigoare a Constituției) // Justiția Constituțională*, 2008, nr.4, p.12.
38. C.Stere. *Curs de drept constituțional*, p.279.
39. *Ibidem*, p.274-275.
40. *Ibidem*, p.277.
41. *Ibidem*, p.279.
42. *Anteproiect de Constituție întocmit de Secția de Studii a Partidului Țărănesc cu o expunere de motive de C.Stere*. – București, 1922, p.68-69.